

Journal Arménien
MANZOU MÉ-I-EFKIAR

Grand' Rue de la S-Porte,
CONSTANTINOPLE

ՅԵՐ ԵՒ ՏԵՐՈՒՆ

ՅՈՒԼՆԱՆԵՍ Զ. ԳԱՅԵՐԵԱՆ

ՈՐՈՒ ԿՈՆՏԱՆՆՈՒՄ ԿՐԹԱՆՈՒՆԻՐ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

ԽՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

38, Գաղա Սթ. Գաղա, 38

Խրագրութեան ուղղութեամբ գրութիւններ
են չեն տրուիր:

Մանկութիւնի Երկար

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՌԱՍՏԵԱՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ, ԳԱՂԱԲԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ, ԳԻՏԱԿԱՆ ԵՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ

ՊԱՏԵՐԱԳՐԱՐԻ ԳԻՏԱԿԱՆ, ԿԵ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՄԵՆ ՕՐ ԱՐԵՎԱՆՈՒՆԻՐ

منظومه افکار

ادبيته پوی و سیاسی فزیندر

مهاجم انتقادی: اروماني فرید

اداره: قاضی: باب عالی جادستند: نوامبر ۳۸

ՔԱՆԱԿԱՆՈՒՄ ԿՐԹԱՆՈՒՆԻՐԻՆԵՐ	Տարեկան վեցամսեայ
Պայտը համար	80 22 50 22
Կառավարման համար	108 2 60 2
Արտատպման համար	25 3 13 3

ՅԱՅԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ՊԱՅԱՆՆԵՐ

Մէկ տեղամի համար, տողը 5 դրոշմ

Մէկ տեղամի տեղի ծանուցման համար

մասնագր պայմաններ:

10 ՓԱՐԱ

ՕՐՈՒՆԱՆ ՄՏԱԿԱՆՈՒՄԵՐ

Հորե Արշեսու

Երկ կեր զրադարանս կը դասա-
տրէի, այդպէսով մը անցաւ ձեռքս,
զիցեմ թուղթ մը, որ 1886 թուական
նը կը կրէր և բարեկամներէս մէկը ա-
նով կը ծանուցանէր ինձ, մեր այն ի-
րական երկիրներէն պիտի չլինար զայն,
անոր համար որ օգը ցուրտ էր և...
բայց ան Գաղան ալ ներկայումս առած
էր ու դեռ չէր ստացած:

Այդ թուղթը բարեկամական էր
միտադրանքով արժեք ունէր մէկ ու
երեւակայութեամբ ներկայացուցաւ տա-
նով ասորիներու հետադարձ անցումը
ուր խումբ մը հասակակից բարեկամներ
զրադարձ երկիրներէն կը սարքէինք, բը-
նայանգով քառասունը կը կազմէինք,
օրումս լրացող թիւնս վրայ կը խօսէինք,
ան կամ ան հրատարակութեան առ-
թիւ կարծիք կը փոխանակէինք, զրա-
կան կեանքը կ'առաւելնային ինչ և
վերջապէս մէկ մէկ պարզ ստորեւ կամ
թէյով հիւրասիրուելով թէ՛ մեր միտ-
քը կը մշակէինք և թէ՛ երկրաբանա-
կան մտղութիւններէն զերծ կը մնայինք
օգտակարապէս գործանելով մեր մա-
մանակը:

Այն ատեն մաճիքս ալ դեռա-
հաս զբաղումս օրոյ ասպարէզներ
չէինք, դուռը դեռ ու մեր համեստ վա-
տանքով հազիւ ծայրը ստորեւ կ'աղ-
բէինք, ինչպէս յոտակօրէն կ'ապացու-
ցանք բարեկամս զուարճակէն այցա-
բարդ, եւ օտակայն աշխատանք, ա-
ռաւանաւոր հրապարակ չէր մարած
մեր մէջ ու քարէ քար կը զարնէինք
լուսադրոյն ասպարէզ մը ձեռք անցնե-
լու համար, Հայաստանի ինչ, հասարա-
կայ կարծիք, մեծամտութիւն՝ նշանա-
կալիւն չունէին մեր աշխարհ և մաճիքն
խոսեցին չունէին մեր աշխարհ, համա-
խոսեցին զբաղումներուն ինչ կը զիջա-
նէինք, բաւական էր որ անիկայ նա-
խանակէր ասպարէզ մը խոտանար:

Եւ այսօր երբ յետադարձ անկարկ
մը կ'աղագծէ, ուրախութեամբ կը տես-
նեմ որ մեր բարեկամներուն այն խումբը
ամբողջութեամբ լուսադրոյն ասպարէզ-
ներէն դուռն է հեռանքի պայքարին մէջ:
Մէկ քանի յաջող բժիշկներ են, մէկ
քանի փաստաբան, ոմանք ճարտարա-
նէս, օմանք վաճառական, և ոմանք
ալ պետական պաշտօնեայ: Մէկ խոս-
քով պարգանտեղի կ'առնեն մաս-
նուած և ոչ մէկը կայ մեր այն խում-
բէն, բացի մէկ հասէն որ աւաղ մե-
նաւ, զոր երթելով մեծամտութեան
սիրտին:

Հա՛ գուցեւոր սակայն ներթափան-
սմէնք բարեկամներէն մեր մէջ, հայրը
յաջող գործ ունէր և ճորս ու փարթամ
կեանք վարել կուտար դաւիկն որ ամէն
օր առատ դրամ կ'առնէր քանիկն
մէջ և կը ծխէր առաջնակարգ սիգա-
ռէթներ: Բնութեամբ ալ վերջին ծայր
ուշիւր ու խորամանկ էր և օժտուած
բաւական ակնառու դաստիարակու-
թեամբ ու մէկ քանի օտար լեզուներու
հմտութեամբ:

Այս ամէն առաւելութիւններով՝
չկրցաւ զիրք մը զրադարձ մեր բարեկա-
մական խումբին միակ նախանշակն ան-
գամը, որ դեռ երիտասարդ հասակին
մէջ յուսահատ ու լքուած՝ մեռաւ խիստ

ողբալի պարագայի մը մէջ, Միհրան
համեստապէս իրմէ շատ քիչ արժանիք
ունեցող միւսները, այսօր մէկ մէկ գործի
սէր եղած, նախանշակի կեանք կը վա-
րեն իրենց աշխատութեան շնորհիւ,
զորս մասնակի ընել խիստ հաճելի
պիտի ըլլար եթէ համեստութիւններ
վիրաւորուէին նախողութիւնը չլինար:

Հեռուառն մարդու մը համար դժուար
չէր սակայն գուշակել ասպարէզ բարե-
կանի երիտասարդին, որ հօրը շատ
զրադարձ ասպարէզներէն ընտելեալ
մասնակցի ըլլալը ու է գործի, երբ իր
հասակակիցները անխոնջ աշխատեցին
կը թաղէին գործ մը չլինելու կամ
հրապարակին վրայ օտար կուտան մը
գտնելու համար: Երիտասարդը պարզեւ
հօրը չունէր այն ատեն, ամէն օր մա-
քուր կերպով կը հագուէր, նոր ռքեմ-
կօր, նոր կոշիկ և կէս օրումս ճաշը
տունն ընելէ ետք, դուրս կ'ելլար մի-
րասեփէի քայլերով:

Միհրանը փրկուէր համար վար-
չութեան մը զրադարձները կը յաճախէր,
ուր իր նման ուրիշ նորահասներ ևս կը
գտնուէին ու անոնց հետ քիչ մը խո-
սելէ ու մամանակ պահանջէր ետք ռք-
եմկօրը կը հագնէր ու ժամը տասնին
տուն կը վերադառնար, աւելի ծախսե-
լով, քան թէ շահելով: Զբաղումը
հարցնողներուն կը պատասխանէր:

— Կարելի էր անոնց պաշտօնատունն

էմ:
Այսպիսով Ասիէ աւելի զբաղում չու-
նէր, ոչ իսկ ասպարէզին վրայ կը խոր-
հէր թէ, ինչ պիտի ըլլար երբ հայրը
մեռնէր: Եւ ինչպէս գործի, զբաղումս
հետաքննող ըլլալ, երբ զինքը շատ բարձր
կը նկատէր: Բնական էր երբ որ ո՛ր է
պատշտին կամ գործի ձեռնարկէր, ա-
մէնէն խոստար աստիճանը պիտի առա-
ջարկուէր, և այս բանը ընաւ չէր հայ-
տներ իր մեծամտութեան հետ: Ինչ
կը փափագէր առաջին օրէն իսկ մեծ
ըլլալ, ծառաներ, գրադարներ, համա-
խոսեցին պէտք էր իր ստորադասակ-
ներէն ըլլային, այս էր իր երազը: Եւ ինչ
որ սակայն իրականութեան մէջ անանկ
բան չէր կրնար ըլլալ: Մանկութիւնն նախ
առաջին օրը ետքը երկրորդը:

Առաջին տարիները երբ դեռ մեր
հասակակիցներուն ամենքն ալ անորոյ
կարգութեանն էին մէկ կը խաղաղէին,
այնպիսի աշխարհ չէր զարկեր բարեկեցիկ
բնակարանէն վիճակը որ միշտ նա-
խանշակ ըլլալ կ'ենթադրուէր, բայց
քանի՜ տարիները անցնէին ու ամէն
մարդ երեւն համար ասպարէզ մը զը-
նել յաջողէր, նոյն համեստութեամբ
կը չեղանէր անմիտ ընթացքը երե-
կութեան տարիները, որ շարունակելով իր
անհայտ կեանքը, յոռուառն գուշա-
կութիւններ ու արհամարհող պատու-
թիւններ ընելով միայն կը բաւականա-
հար ընկերներուն նկատմամբ:

Անկեղծութեամբ, մտքաւորութեամբ
տարուէ տարի նախանշակ կը փոխուէր
երիտասարդին մէջ, որ փոխանակ իր
արժանիքներէն օգտուել ջանալու, կը
շարունակէր ռաքիթի խաղաղութի
կեանքը:

Հայրը ծովային գործով մը պարա-
պած էր տղայ հասակին ի վեր, և ա-
նոր չնորձիւ անտամար ուղիներ շատ
ու շատաւ: Արդարեւ հիմա այն ձեռ-
դին մէջ երբեմնի վախճանները ձեռ-
նուցած, ուսկայն ծովային գործերը
այնպիսի շահաւէտ ու ընթացիկ էին որ

հիմա նոր նոր մարդիկ հարկաւոր
անսպասելի գործեր հիմնած էին ու յա-
նաղ կ'ըլլալով կը վարէին: Այս պարա-
պան համայն կամայ սկսած չեղանէր
բարեկամս ու պիտի որ հօրը գործի
վարի, քանի որ ծերակը այն ժամ
էր ալ եւս ու գոհացուցիչ գումար մը
չէր չափեր: Այն խրատ, յորդոր ան-
խիղ կը մնար երիտասարդին կողմէ,
որ հեռանալէ կ'իյնար նիթապէս ու
կ'ընկնէր բարոյապէս: Բնական էր, մի-
շտ արժանիք տէր բարեկամները՝ առ-
ական երկու ուղի շատ գործերէ
սկսելով աստիճանաբար կը բարձրաց-
նէին իրենց դիրքը, և երբեմնի բարե-
կանի երիտասարդը հիմա անտոյժ
շատ եւս մնացած, յուսահատութեան
նախանշակ ինքզինքը կ'աւելար:

Կերպարան գործախոտութիւնը կա-
տարելով ըլլալու համար հայրը մեռաւ
և ընտանիքը մնաց զուրկ՝ ապրելու
ու է միշտ: Երիտասարդն ալ ան-
բաւական չ'առնուէր իրենց մը ճիւղանե-
րուն տակ, մեռաւ տարիներ տեւող
քաղաքէն մը ետք, միշտ խնամք տա-
նելով իր մեծամտութեան ու արհամար-
հելով փոքրիկ գործերն ու հօրը ար-
հեստը:

Անցած տարիներու այս վերջուած-
ները կ'առաջնորդէին մեկ ուրիշ երե-
տասարդի մը՝ վաղամեծիկ Միհրան էֆ.

Արեւմտեան կեանքին որ բոլորովին
հակապատկերն է մեր նկարագրած մե-
ծամտութեան զոյնի: Եւստի մը ան-
գլուխները արդէն կ'ընկնէր մեծն այս
ողբացեալ երիտասարդին որ հազիւ մէկ
տարեկան փեսայ՝ զո՛ւ քան քաղաք
անտուն: Հանգստեցողքը բարձր
ցիկ ընտանիքը դաւակ, կրնար արհա-
մարկ ընտանիքին արհեստը, փափայ
նութիւնն ու հայացքներն իրենց:

Եւ սե-
ղանաւորութեան կամ վաճառականու-
թեան նման փափակ գործի որ հետե-
ւի իր հօր հարստութեան շնորհիւ: Եւ
սակայն աստիճան մտորի մտածումները
նաւ չէին թափանցած Միհրանի մարմին,
որուն ամբողջ անշուշտ ու մտածուր եղած
էր հօրը արհեստը կատարողներէն
իր գործը շարունակ եղած էր ցո-
րենք, ալիւր, հացը, եփելը, շաղիւր,
ուրիշ ու է գործը ասպարէզութեան
թիւն չունէր իրեն համար որչափ հօրը
արհեստը: Միշտ հետաքննող զոյնի
գիտական փորձեր կը կատարէր և ամ-
բողջ հմտութիւնն ու պաշարը հօրը ար-
հեստը բարձրացնելու նպատակով կը
զոհէր: Ողբացեալ երիտասարդին այս
ջանքը պարագայէն շնչացնէր սակայն:
Առողջապահիկ ճացին գիտելը ընաւ,
զուտ գիտական սկզբունքներու վրայ
կրթութիւնը, ինչ որ այնպիսի ազմուկ հա-
նայ ժամանակին և ո՛վ զիտէ դեռ ինչ
յաջողութիւններով պիտի պատկերէր այս
զիւր, եթէ մարդ վրայ չ'առնէր:

Սասնի երիտասարդներ՝ մանաւանդ
բարեկեցիկ ընտանիքներու մէջ, հաղ-
ուաղէպ են որ խոստար արհեստներով
զբաղին, երբ անիկո փափակ զբա-
ղութեան ու զբաղման ժամանակը
կան: Միհրան էֆ. Արեւմտեան տիպար
երիտասարդ մ'էր այս տեսակետով, ո-
րուն լուսնային ու ընդարձակ կեն-
սագիւղութիւնը կը հրատարակէր: Այսօր,
մեր նորահասներուն օրինակելի տիպար
ու ներկայացուցած և միևնույն ժամա-
նակ ողբացեալին յիշատակին յարգանք
մը ընծայած ըլլալու համար:

Կը յանձնարարենք ուշի ուշով կար-
գալ ինքնօրնութեան ու աշխատու-
թեան այս հերոսին կենսագրութիւնը
որմէ ամէն ընթերցող կրնայ օգ-
տուիլ: Տարիներ կան որ մեր երիտա-
սարդները դադարած են իրենց հօր ար-
հեստին նմանելէ և չենք տեսներ նո-
րերէն պատանիներ որ իրենց մարմնի
ընդուն ու քիչ շատ ալ օտար լեզու
զիտնալով՝ ուղիւղութեան, գիթակու-
թեան, հոգեկարգութեան կամ աստու-
ծաբանութեան հետեւին, օրպէս թէ
զարգացած մարդու մը արգիլուած ըլ-
լալ նորահասուորի կեանքը:

Միհրան Արեւմտեան պէտք է օրինակ
առնեն իրենց, այդ մեծամտութեան
փոխանակ արհամարհող նայումով
ու ծանախ, հայրենի արհեստին, հազով
մարմնով փարին անոր ու իրենց հմտու-
թեան թիւով ու դաստիարակութեան
նոր նոր անաշխատութիւններու մէջն
զոյն: Գիտական փորձերը մը, երկ-
րաշխարհի սկզբունքներու վրայ ծա-
նոթութիւն ունեցող մը, ընտանիքի
անտալ արհեստաւոր մը աւելի ճաշա-
կատ, աւելի խնամուած գործեր ար-
տադրելու գիտութիւն ունի, որուն
շնորհիւ կրնայ բարեշնչել հօրը արհեստը
ու արիւր հրապարակին:

Մեծամտ երիտասարդը որ թշուա-
րութեան մէջ մեռաւ, եթէ Միհրան Ար-
եւմտեանի ճարտարին չ'ալիւր ունենար
իր՝ մէկ հօրը արհեստին ընտանիք,
փոխանակ յուսահատութեան, լքուած
ընկերակցով սեւ հողին տակ պաշարէր,
պայտովապէս չ'ողորմաւորէր ընկերու-
թեան մը անօրէնք կամ մեծ պաշտա-
կան կրնար ըլլալ հիմա ու ընտանիքին
երեւելի կ'ենթադրուէր որ արեւել
պարկ:

ՄԻՍՈՆ ԱՅԻ, Թ. ԱՐԻՍԵԱՆ

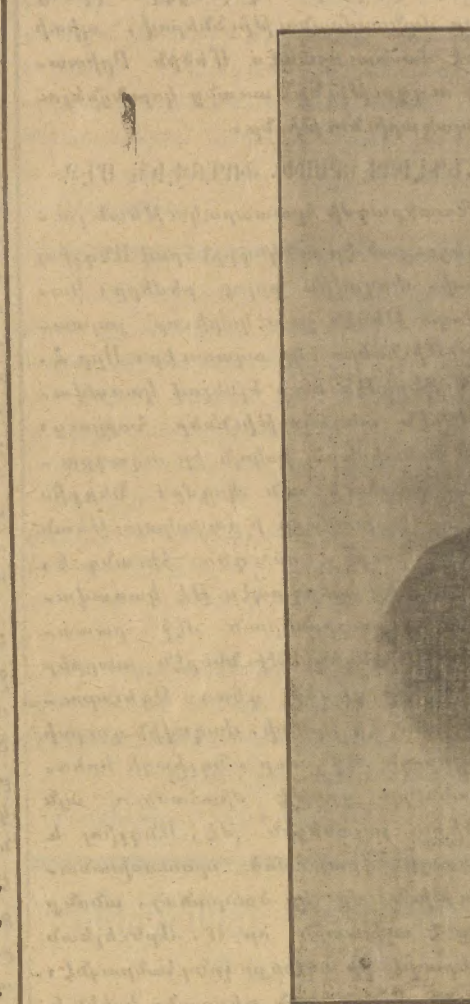
Վաճառական արեւի եւ փուլապան.—
Հայաստան օգտաւոր մեծամտ, Առող-
ջապահիկ ճացին, Առողջապահական
ստորին, Սարի.— Կատարելագործեալ
կատի պատասխանութիւն և հաւկա-
պանութիւն եւսմ:

Հանդուցեալ երիտասարդը 23 տա-
րեկան էր: Գարաշալի դաշային մէջ
զանուող փոքր Արեւմտեան հիւսիս-
պետական տուններէն միւրն որդին Թա-
նու (ձիւն) էֆ. Սասնի Արեւմտեան
և Տիկին Խուսեփ Յովհաննէս Գրեշեան
Մեծ Արեւմտեան, 1881ին ծնունդ կու-
տային իրենց Միհրան որդւոյն:

Ինչպէս ամէն մանուկ կենաց մէջ
զուարճալի և ցաւալի պատահարներ
տղի կ'առնեն, նոյնը կ'առնէ փոքրիկ
Միհրանը համար ալ: Վեց տարեկան
հասակին, որ մը խոսնացոյն մէջ իր
ընկերակիցներուն հետ միմեկ կեցած
ատեն օճախին վրայ գտնուած կարծա-
յին մէջ կ'ընկնէր.— կամ վրան ինչպիսի
ծախ ձեռքին թիւմամբ կ'ալիւր և ի զո-
յն քիչիկ այդպէս կը մնայր ասպարէզ
փեսային մէջ:

Իր մանկութեան օրերը շատ չա-
րածէր եր, և մայրը, տեղույն հնաւանդ
սովորութեան համեմատ, որպէս զի
տան մեծներն՝ կ'ընտրէր և պարծնա-
տին, որ անկողինէն էր, նեղութիւն չի
անուանուէր, զայն չափած կը պտտէր
ուխտէ ուխտ, սարէ սար:

Տեղույն վարժարանին մէջ, զոր

Մ. Մ. Ս. Ս.

ՄԻՍՈՆ ԱՅԻ, Թ. ԱՐԻՍԵԱՆ

հիմնած է իր մեծ հայրը, ուսու. ըստ
բաւական ինչ որ զիւրական վարժա-
րանի մը մէջ կարելի է սովորել, միշտ
առաջինը ըլլալով իր ընկերակցաց մէջ:
Իր ձեռքէն գրեթէ անպակաս էին հա-
տու գործերն ու փայտի կտորներ: Կը
տաշէր, կը կապէր, կը փակցնէր, չէ-
նելով մանկական խաղալիքներ: Ան-
գլուխ էր իր պատիկ հասակին մէջ իսկ
գործիքներու համար ունեցած սէրը:
Պարտկեցներ, այգիներ, զաշտեր,
կայեր ու ձորեր, ահա իր սովորական
պտտանքները վարկեր: Կարգաւ էր և
անկան, մերթ ժամերուն վրայ կը
մազցնէր պտուղ քաղելու և մերթ
լեռները ու ձորերը ման կուգար գոյնս
զգոյն ծաղիկներ, ինչպէս փամպու-
զուլմաթ, փաղաւ և այլն ժողովուրդ
կամ ընկերներու հետ դաւ արձելու իր
զրոյսները:

Միհրանի մայրիկը իր աչքին տկարու-
թեան գործանքներու համար կը ստիպ-
ուէր Պոլիս դալ իր անուանոյն քով,
իրեն հետ բերելով իր երկու մանչ գա-
ւականներ, Միհրան և Գրիգոր, ինչպէս
հետ իր տղաերորդին, հոն թողնելով իր
երկու աղջիկ գաւականներ, իրենց և
Միհրանի: Բաժանուելու յոյժ արտաշար
եղաւ:

Բաժանման ձեռնադրանք օրերի վերջ
(1893ին) կը հասնին Պոլիս, ուր իրենց
առաջին բնակարանը կ'ըլլան Սիւրբաթի
օրումս վարկերն թէ՛ Գարուր բարձ-
րաւանդակին վրայ գտնուած փռա-
վայի սենեակները: Միհրան որ նոյն
ժամանակ տանըմէկուէն տարեկան
էր, կը գրուէր Ս. Խաչի վարժարանը,
ուր կը սկսէր զորացնել իր նախնական
ուսմանը: Յետոյ անկից Հայկազեան
որ հազիւ թէ տարի մը չափ կը յա-
նախէ և անկից Պէրպէրեան, ուր եթէ
չեմ սխալվիր կրտսերագոյն կարգը կը
տրուէր Պէրպէրեան էֆ. ի բացակայու-

թեան միջոցին Միհրան կը Հանի Գեորգ
հօրեղորորդւոյն հետ Միքիթարեան
վարժարանի գիւղերէն կ'ընթալ:

Միքիթարեան վարժարանի ցրդ կար-
գը կը դուրս բայց իր ընտանիքին ծո-
ցէն հետեւ արդիւր ծանր դալով իրեն,
և անիւ վերջ կը հաստատուի վերջնա-
կանապէս Պէրպէրեան վարժարանը
(կրտսեր դասարան), նոյն վարժա-
րանի գրեթէ ամէն կարգերը բոլորեց
բայց վերջին տարին ընտելեաց մի-
ջոյն իր ծնողաց գործաւորութեանց
ալիւրը վաճառականութեան և փու-
լապանութեան ճիւղին մէջ գտնուող ան-
ձը պատճառով որ ծնողավայր մեկնելով
Միհրան որ գրեթէ նոյն ժամանակ 19
տարեկան էր իր հօր և հօրեղորորդ
հրամանին վրայ ձգելով վարժարան
սկսեալ գնաց զրկեց ալիւր վաճա-
նականութեան և փուլապանութեան գոր-
ծը, որուն փարեցաւ քրտալիք, սկըր-
բուրեց ունեցումը, ինչպէս գրած է իր
գործի տեղակին գրուելը, «Այստեղ
թիւն, յառաջդիմութիւն» և վարժայ
գործը անդուլ միջոցն հեռանդու օրերը
երբ նոյն գործը յանձնեցաւ եղբորը
Գրիգորին:

Անա միտին գրեթ

